
Type of article (research article, review article, promotional article)

Evaluation of effective components in child-centered spaces based on promoting children's creativity from the perspective of experts

---

Article Info

Received: 10/02/2025

Accepted: 4/3/2025

PP: 50-60

Keywords:

Child-centered space, children's creativity, playfulness, child education

Abstract

Children are among the most sensitive age groups in society, and during this period of their lives, when the roots of their personality, mental, physical, and social development are taking shape, they need to experience social life on their own scale, and this requires the provision of a childlike and intimate space. The environment affects the child and his personality in various ways and increases his creativity. It is said that children learn knowledge and understanding through interaction with the physical and social environment. The present study aims to evaluate the effect of child-centered spaces on promoting children's creativity. Therefore, this study will be a mixed quantitative and qualitative method. Initially, the effect of child-centered spaces on promoting children's creativity was evaluated through library and field studies. The descriptive-analytical research method was used to analyze them. Then, the components effective in promoting children's creativity were examined. The data obtained were analyzed in the SPSS software. The results show that factors such as encouraging new experiences, supporting interests, interacting with peers, etc. are effective components in promoting children's creativity. Parents play a very important role in their child's creativity. In order to foster creativity in their child, parents must create a positive atmosphere in the family and allow the child to freely "discover the world" and help their child's creativity manifest. As a result, parents can strengthen their children's creativity by supporting their children's specific interests and talents. Playfulness is one of the important tools for strengthening children's creativity. Playfulness not only entertains children, but also plays an important role in strengthening their creativity and developing their skills.

Citation: Azemati, S. , Jamshid Zadeh, K. Akbari, A. (2025). Evaluation of effective components in child-centered spaces based on promoting children's creativity from the perspective of experts. *Journal of Architecture and Humanistic Environments*, 1 (1), 50-60.

DOI:

نوع مقاله (علمی-پژوهشی، علمی-مروری، علمی-ترویجی)

ارزیابی مولفه‌های اثرگذار در فضاهای کودک محور مبتنی بر ارتقاء خلاقیت کودکان از دیدگاه متخصصین

سعید عظمتی: استادیار معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، Saeed.azemati@iau.ac.ir

کیما جمشیدزاده: کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

آمنه اکبری خشکدستی: کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

کودکان جزء حساس‌ترین گروه سنی جامعه میباشند و در این دوره از سال‌های زندگیشان یعنی زمانی که ریشه‌های رشد شخصیتی، ذهنی، جسمی و اجتماعی آنها در حال شکل‌گرفتن است نیازمند این هستند تا زندگی اجتماعی را در مقیاس خود تجربه کنند و این امر مستلزم فراهم بودن فضایی کودکانه و صمیمانه است. محیط به صورت‌های مختلفی بر کودک و شخصیت او و بر افزایش خلاقیت او تاثیر میگذارد. گفته میشود از طریق اثر متقابل با محیط فیزیکی و اجتماعی، کودکان دانش و فهمیدن را می‌آموزد. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی تاثیر فضاهای کودک محور در ارتقا خلاقیت کودکان شکل گرفته است. از این رو این پژوهش به روش آمیخته کمی و کیفی خواهد بود. در ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی به ارزیابی تاثیر فضاهای کودک محور در ارتقا خلاقیت کودکان پرداخته شده است. برای تجزیه و تحلیل آنها از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. سپس مولفه‌های موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان مورد بررسی قرار گرفته است. داده‌های بدست آمده در نرم افزار SPSS26 مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد عواملی چون، تشویق به تجربه‌های جدید، حمایت از علاقه‌ها، تعامل با هم‌سن و سالان و ... از مولفه‌های موثر بر موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان خواهد بود. والدین، نقش بسیار مهمی را در خلاقیت کودک خود دارند. والدین برای پرورش خلاقیت در کودک خود باید جو مثبتی را در خانواده ایجاد کنند و اجازه بدهند که کودک آزادانه به "کشف جهان" پرداخته و به بروز خلاقیت کودک خود کمک کنند. در نتیجه والدین می‌توانند با حمایت از علایق و استعدادها، خاص کودکان، خلاقیت آن‌ها را تقویت کنند. بازی‌پذیری یکی از ابزارهای مهم برای تقویت خلاقیت کودکان است. بازی‌پذیری نه تنها باعث سرگرمی کودکان می‌شود، بلکه نقش مهمی در تقویت خلاقیت و توسعه مهارت‌های آن‌ها دارد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴

شماره صفحات: ۶۰-۵۰

واژگان کلیدی:

فضای کودک محور، خلاقیت کودکان، بازی‌پذیری، آموزش کودک

استناد: عظمتی، سعید، جمشیدزاده، کیما، اکبری خشکدستی، آمنه (۱۴۰۳). ارزیابی مولفه‌های اثرگذار در فضاهای کودک محور مبتنی بر

ارتقاء خلاقیت کودکان از دیدگاه متخصصین. فصلنامه معماری و محیط‌های انسان محور، ۱ (۱)، ۵۰-۶۰.

مقدمه

کودکان، حساس‌ترین و تأثیرپذیرترین گروه سنی جامعه را تشکیل می‌دهند و نیاز دارند تا در مهمترین سال‌های زندگی‌شان که پایه‌های رشد ذهنی، جسمی، شخصیتی و اجتماعی آنها شکل می‌گیرد تا زمانی که وارد شهر شوند، زندگی اجتماعی را در مقیاس خود تجربه کنند نقش محیط و فضاهای رشد و پرورش کودکان در این امر انکارناپذیر است. کودکان به عنوان شهروندانی کاملاً متفاوت، نیاز به رشد و تکامل در یک فضای معماری منطبق بر خصوصیات خود را دارند. کیفیت محیط فیزیکی بر موفقیت کودک تأثیر قابل توجهی دارد. نقاشی‌های کودکان نشان می‌دهد که آنها در تصوراتشان فضا را می‌بینند و آن را با جزئیات در ترسیمات خود بیان می‌کنند و این نشان دهنده برداشت دقیق کودکان از محیط اطرافشان و تأثیر گذاری عمیق محیط بر آنها است (دیواندی، ۱۳۹۷). روانشناسان معتقدند که کودکان می‌توانند مهارت‌های مورد نیاز برای اندیشیدن را از طریق بازی، فعالیت و رابطه متقابل با کل محیط فراگیرند. در حقیقت یکی از تعاملات کودک با محیط پیرامون خود در قالب بازی اتفاق می‌افتد (شاه حسینی، ۱۳۹۶). تجربه زیست محیطی کودکان و نوجوان با بزرگسالان متفاوت است، تحقیقات خاطرات بزرگسالان از مکان‌های دوران کودکی نشان داده است که تجارب دوران کودکی به نظر می‌رسد، بیشتر در مورد بافت و تنوعی از عملکردهای خاص است و بیشتر تجارب بجای بصری، لمسی است (میرزایی، ۱۳۹۹). با به وجود آوردن محیطی که پذیرای اندیشه‌های نوین باشد، ترغیب افراد به لمس، احساس و کنکاش در محیط برای تفکر جدید، صرف وقت برای تشویق خلاق و آموزش افراد برای کسب علم و دانش، میتوان به خلاقیت دست یافت (طباطبائیان، ۱۳۹۴). یافته‌های روانشناسان کودک و محیط حاکی از آن است که رشد ذهنی و هوشی انسان امری اتفاقی و تصادفی نیست، بلکه هماهنگ و هم جهت با سایر ابعاد رشد انسان صورت می‌گیرد همان گونه که بهبود شرایط بهداشتی و تغذیه می‌تواند بر رشد جسمانی فرد مؤثر باشد بهبود شرایط محیطی که کودک در آن زندگی میکند نیز امکان رشد ذهنی و هوشی کودک را فراهم می‌کند. متأسفانه در بسیاری از موارد مشاهده میشود که محیط‌های خاص کودکان بدون توجه به نیازهای واقعی آنان و صرفاً بر اساس تجربیات سلائق و استنباط شخصی طراحان و حداکثر با توجه به خصوصیات روانشناختی مانند ایجاد تنوع رنگ و شکل و نظایر آن صورت می‌گیرد (عظمی، ۱۳۸۶). با توجه به اینکه، کمبود محرک‌های محیطی و نبود امکان تجارب حسی، حرکتی و ذهنی، اثرات نامطلوبی را بر روی رشد روانی و اجتماعی به ویژه بر کودکان می‌گذارند، ارتقای کیفی و غنی‌سازی محیط میتواند در رشد فردی، تعاملات اجتماعی و خلاقیت آنها مؤثر باشد (حبیب، ۱۳۹۵). کودکان نقش مهمی در سلامت جامعه و نسل آینده دارند توجه به مسائل و مشکلات آنها و برطرف کردن نیازهای کمی و کیفی آنها یکی از ضرورت‌های مهم یک کشور می‌باشد. براین اساس پژوهش حاضر با هدف ارزیابی تأثیر فضاهای کودک محور در ارتقا خلاقیت کودکان شکل گرفته است. در پی پاسخ به سوال؛ مولفه‌های مؤثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور کدامند؟ است.

پیشینه‌ی تحقیق

اولین تحقیقات در زمینه خلاقیت در سال‌های ۱۹۵۰ انجام شد گیلفورد در این دهه اولین کنفرانس را با عنوان خلاقیت در آمریکا برگزار کرد (Pope, ۲۰۰۵). در ایران نیز طی سال‌های اخیر پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام شده است. کوپایی و همکاران (۱۳۹۳) به ارزیابی نحوه تأثیر مولفه‌های کالبدی بر ارتقاء خلاقیت کودکان در فضاهای بازی پارک‌های شهری پرداختند. طباطبائیان و همکاران (۱۳۹۴) با تحلیلی بر تأثیر محیط‌های ساخته شده بر خلاقیت کودک دریافتند محیط با ویژگی‌هایی نظیر پیچیدگی، تحریک‌کنندگی، انعطاف‌پذیری، بازی‌سازی و ایجادکننده تعامل بین کودکان در افزایش خلاقیت کودکان مؤثر است. حجت و همکاران (۱۳۹۶) بازتعریف فضای بازی کودکان بر مبنای ارزیابی و تحلیل نیازهای آنها از فضای بازی پرداختند. در دیگر پژوهش‌های دیواندی و همکاران (۱۳۹۷) با بهره‌گیری از قابلیت‌های نور و رنگ در فضاهای آموزشی در راستای افزایش خلاقیت کودکان نور و روشنایی را جزئی از ذات زندگی و نقش و جایگاه آن در فضاهای آموزشی و تأثیر آن بر خلاقیت کودکان دانستند. در پژوهشی خلیلی خواهد و همکاران (۱۳۹۹) معیارهای ارتقای سرزندگی خلاق در فضاهای آموزشی مدارس ابتدایی از نگاه متخصصان را بررسی کردند. لشکری و نوی (۱۴۰۲) نیز با تبیین و سنجش سویه‌های تأثیرگذار بر دلبستگی به مکان در طراحی مرکز خلاقیت کودکان دریافتند نتیجه سنجش تأثیرگذاری و سنجش سویه‌های تأثیرگذار بر دلبستگی به مکان در طراحی مرکز خلاقیت کودکان توسط کودکان نشان داد که به ترتیب این سویه‌ها در اولویت کودکان هستند. در جدول ۱، به صورت خلاصه پژوهش‌های ۱۰ ساله اخیر در زمینه خلاقیت کودکان بررسی شده است.

جدول ۱ بررسی پیشینه پژوهش، منبع: نگارندگان

پژوهشگران	سال	نتایج
۱ طباطباییان و همکاران	۱۳۹۵	محیط های طبیعی با داشتن ویژگی هایی ساختاری چون انسجام، خوانایی، رمز و راز و پیچیدگی که بر روان کودک موثر است.
۲ شهری زاده و مؤیدفر	۱۳۹۶	راهبرد مخاطب قرار دادن کودک در محیط اولویت برتر را داشته که راهکارهایی مانند استفاده از مشارکت و تصمیم گیری کودکان در مورد شهر مطلوب آنها، استفاده از علائم راهنما برای جهت یابی کودکان در محله، استفاده از میلمان در مقیاس کودک و استفاده از رنگ های شاد در فضاهای شهری می تواند در این مهم مؤثر باشد.
۳ کوبایی	۱۳۹۷	مهمترین مولفه های تاثیرگذار بر افزایش خلاقیت کودکان، تنوع، سرزندگی و انعطاف پذیری کالبدی در فضاهای بازی پارک های شهری می باشد.
۴ شفیق پوری وردشاهی و همکاران	۱۳۹۷	اثرات تحریکی در محیط اگر به صورت کنترل شده باشد بر خلاقیت کودک تاثیر میگذارد.
۵ میزایی و همکاران	۱۳۹۹	محیط تاثیر مستمر و قاطع روی هر موجود زنده دارد، چرا که محیط ارتباط برقرار می کند، برگزینیه های رفتاری تاثیر می گذارد و حواس را به کار می گیرد.
۶ خلیلی خواه و ایرانی بهبهانی	۱۴۰۰	مفاهیم کالبدی-محیطی، ادراکی-تجربی، روانشناختی-ذهنی، اجتماعی و کارکردی محیط بر فضاهای آموزشی مدارس ابتدایی تاثیرگذار می باشد.
۷ صحراگرد و همکاران	۱۴۰۱	قابلیت های خلاقانه کودکان در حوزه پاسخ به مسائل معماری، با هم متفاوت است. از این رو لازم است قبل از شروع فرآیند مشارکتی، معمار آن دسته از قابلیت های کودک که می تواند در تولید آثار معماری مشارکتی اثر بخش باشد را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهد، تا بستر ورود کودکان خلاق تر به فرآیند طراحی، فراهم شود.
۸ خیراللهی و همکاران	۱۴۰۱	سطح توانایی کودکان در اظهار نظر پیرامون مسائل مطرح شده با آنها، با هم متفاوت است.
۹ نوری و لشکری	۱۴۰۲	نتیجه سنجش تاثیرگذاری و سنجش سویه های تاثیرگذار بر دل بستگی به مکان در طراحی مرکز خلاقیت کودکان توسط کودکان نشان داد که به ترتیب اسن سویه ها در اولویت کودکان هستند.

ادبیات و مبانی نظری

فضای کودک محور

کودکان، حساسترین و تأثیرپذیرترین گروه سنی جامعه را تشکیل میدهند و نیاز دارند تا در مهمترین سالهای زندگیشان که پایه های رشد ذهنی، جسمی، شخصیتی و اجتماعی آن ها شکل میگیرد تا زمانی که وارد شهر شوند، زندگی اجتماعی را در مقیاس خود تجربه میکنند. از نکات بسیار مهم در طراحی برای کودکان، دیدن کودک همزمان با دوره طراحی است. عوامل زیبایی شناسی در فضایی که برای کودک طراحی میشود، باید به گونه ایی او را ترغیب کند محیط باید شاد و سرشار از انرژی با توجه به گروه سنی باشد و توسط رنگها و احجام قابل لمس باشد. کیفیت محیط فیزیکی بر موفقیت کودک تاثیر قابل توجهی دارد (دیواندی، ۱۳۹۷). ایده نگاه به کودکی از غرب و در اواخر قرن ۱۷ میلادی صورت گرفته است. جان لاک معتقد است که تجربه های نخستین آدم عمیقاً بر زندگی بعدی او اثر میگذارد و بر همین اساس بر نقش اهمیت پرورش تاکید میکند، کودکان در مقایسه با بزرگسالان جهان را به طور دیگری میبینند. کودکان محیط پیرامون خود را تغییر می دهند تا وضعیت خوشان را بهبود ببخشند. برخلاف بزرگسالان که محیط را از طریق فرم درک میکنند، جنبه هایی از محیط برای کودکان مهم است که بتوان محیط را بر اساس کاربری های مختلفی که به آن میدهند، تغییر دهند (میزایی، ۱۳۹۹). دغدغه اصلی طراحان، معیارهای طراحی فضاهایی است که به صورت اختصاصی برای کودکان طراحی میشوند. زیرا معماری برای کودکان با دریافت کودکانه نسبت مستقیمی دارد. مسائلی نظیر مقیاس فیزیکی کودک، و اینکه از چه ارتفاعی به دنیا و محیط پیرامون نگاه میکند. کودکان حق دارند در مسائل مربوط به خود اظهار نظر کنند (به نیا ۱۴۰۰). اگر در تعریف رفتار و کیفیت فضا به نیاز های کودک از جمله بازی بی اعتنایی شود، رفتار کودک مخرب، خطرناک و غیر قابل تفسیر میشود اما هنگامی که بازی حق مشروع کودک در فضا شناخته شود، گامی برای خلق فضای دوستدار کودک برداشته شده است (مردمی ۱۳۹۲).

خلاقیت کودکان

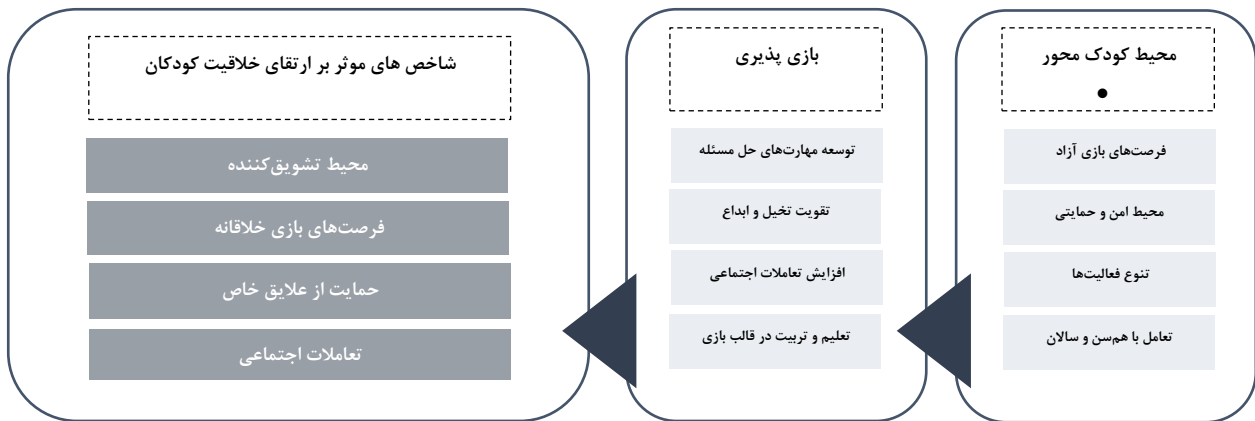
گروهی خلاقیت را مفهومی شناختی می انگارند که با فرآیند های عالی ذهن نظیر تفکر، هوش، تخیل و پردازش اطلاعات تعامل دارد و عده ای نیز آن را مفهومی چند بعدی می دانند که مجموعه ایی از عوامل شناختی بر آن موثر است. به عبارتی خلاقیت را متاثر از تاثیرات محیطی میدانند (موید

فر، ۱۳۹۶). بنا به اعتقاد دیکت، تفکر خلاق به افکار مدلل و موثر نیازمند است و فرآیند ادراک برای ایجاد ایده های خلاقانه، برخاسته از ضمیر نا خودآگاه شخص نیست، بلکه ذهن مجموعه ایی از افکار و ایده های قدیمی را در قالب ایده های نو تغییر شکل داده و تکمیل میکند (دیکت، ۲۰۰۳). گاردنر معتقد است، خلاقیت از سنین پایین تر آغاز میشود. او کودکان پیش دبستانی را دارای خلاقیت هنر گرایانه می داند که با ورود به مدرسه وارد مرحله سوادآموزی شده و در نتیجه خلاقیت هنری کودکان کاهش میابد. خلاقیت بیشتر با پرورش در ارتباط است تا آموزش (طباطبائیان، ۱۳۹۷). باور کردن روح کاوش و تقویت فرآیند تفکر و خلاقیت هر فرد، در دوران کودکی امکان و تأثیر بیشتری دارد. هر چه سن او بالا می رود با اضافه بار اطلاعاتی که از محیط بر ذهن وارد میشود. دامنه پاسخ ها کوچکتر میگردد و به آنچه در حافظه ثبت شده محدود میشود. لذا اگر این زمینه ساز و شکوفایی خلاقیت در کودکی صورت پذیرد، اثر آن میتواند کل دوران زندگی را در بر گیرد (دیواندی، ۱۳۹۷). مبنای پرورش قوهی خلاقیت در کودک، تخلیلات وی می باشد؛ تخیل نوعی فعالیت خلاق است که در آن مقایسه، استدلال، تصور ذهنی با تعیین قدر و درجه وجود دارد. تخیل خلاق در دوران کودکی به سرعت پرورش می یابد و در نوجوانی به اوج خود می رسد. کنجکاوی، بازی و خیال پردازی کودکان در ارتقای خلاقیت آنان مؤثر است. بازی علاوه بر انگیزش خلاقیت، باعث ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی آنان نیز میگردد بر اساس نظریه ی ژان پیاژه بازی باعث پیشرفت رشد شناختی و خلاقیت میشود و به نقل از مورلیس، تخیل و خلاقیت در بازی عمیقاً ریشه دارند. بازی انعطاف پذیری و مهارت های حل مسئله را که برای خلاق بودن لازم است تقویت می کند و روحیه ی بازی به تخیل پرو بال میدهد (حبیب ۱۳۹۳).

محیط به صورت های مختلفی بر کودک و شخصیت او و بر افزایش خلاقیت او تأثیر میگذارد. گفته میشود از طریق اثر متقابل با محیط فیزیکی و اجتماعی، کودکان دانش و فهمیدن را می آموزد (طباطبائیان، ۱۳۹۴). تحقیقاتی که زیر مجموعه علوم اکو رفتاری، روانشناسی اکولوژیک و در نهایت روانشناسی محیط بودند، وجهی فراموش شده از روانشناسی معرفی شد که بر خلاف گذشته هنگام بررسی، انسان را از محیطش جدا نمیکرد. در این شاخه از روانشناسی هدف تحقیق علمی رفتار تحت شرایط طبیعی آن است. در روانشناسی محیط اصل بر این است که رفتار انسان را نمیتوان بدون توجه به قرارگاه فیزیکی و به طور جداگانه مورد بررسی قرار داد. ساختار محیط فیزیکی روی یادگیرندگان تأثیر گذار است. تجربه کودک با محیط الزاماً شامل عمل کودک بر روی محیط نیست. بلکه تابع چیزهایی است که کودک در کنش متقابل خود با محیط آموخته است. در حقیقت هم میتوان محیط را شکل داد و هم میتواند به انسان شکل دهد، قضاوت کودکان درباره محیط طبیعی از طریق زیباشناسی محیط نیست بلکه چگونگی تعامل آنها با محیط است (شاه حسینی، ۱۳۹۶).

بازی پذیری

بازی ابزار اساسی کودک برای کاوش جهان، محیط اطرافش، فردیت و روابط فیزیکی و احساس خود بودن است، در طول بازی، کودکان یک درک واقعی از واقعیت و جهان پیرامونشان به دست می آورند (staempfli, 2009). برای بررسی محیط بازی جهت افزایش خلاقیت کودکان ابتدا به تعریف بازی پرداخته میشود. بازی کودکان عبارت است از تلاش برای لمس و حس دنیا و تحت کنترل در آوردن و آشنا شدن با آن. تحقیقات نشان می دهند که انگیزش خلاقیت با میزان بازی کودکان پیش دبستان رابطه مستقیم دارد، زیرا تحرک، اولین راه فعالیت، بیان، یادگیری و پیشرفت است (طباطبائیان، ۱۳۹۷). بازی پذیری کودکان برای ارتقاء خلاقیت آنها بسیار مهم است. بازی هایی که کودکان را به اندازه های مختلفی از خلاقیت و تفکر کمک می کنند، می توانند به شکل های مختلفی از جمله بازی های هنری، بازی های مدل سازی، بازی های موسیقی، و حتی بازی های مربوط به حل مسئله ها و تحقیقات انجام شوند. این نوع بازی ها کودکان را به انجام فعالیت هایی که نیاز به خلاقیت و تفکر استثنایی دارند، تشویق می کنند. بازی های خلاقانه مانند نقش آفرینی و ساختن داستان ها باعث توسعه تخیل و نوآوری کودکان می شوند. این نوع بازی ها کودکان را تشویق می کنند تا به جای استفاده از اسباب بازی های آماده، خودشان وسایل بازی را ایجاد کنند و داستان های جدید بسازند. از طرفی بازی های گروهی و تعاملی کودکان را به همکاری، مذاکره، و اشتراک گذاری ایده ها تشویق می کنند. این مهارت ها برای توسعه خلاقیت ضروری هستند، زیرا بسیاری از پروژه های خلاقانه نیاز به همکاری و همفکری دارند. تحقیقات مختلف نشان داده اند که بازی پذیری کودکان با توسعه خلاقیت و مهارت های دیگر آنها رابطه مستقیم دارد. مطالعه ای در مجله "چایلد دیولپمنت" نشان داده که کودکان که در بازی های خلاقانه شرکت می کنند، مهارت های اجتماعی و حل مسئله بهتری دارند.

تصویر ۱ مدل مفهومی پژوهش، منبع: نگارندگان

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر به روش آمیخته کمی و کیفی است. در ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه ای و میدانی به ارزیابی تاثیر فضاهای کودک محور در ارتقا خلاقیت کودکان پرداخته شده است. برای تجزیه و تحلیل آنها از روش تحقیق توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. سپس مولفه های موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان مورد بررسی قرار گرفته است. برای ارزیابی عوامل موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان و در محیط های کودک محور و به جهت تکمیل اطلاعات به دست آمده از پیشینه موضوع و نظریات دانشمندان، در ادامه با تکنیک مصاحبه بازپاسخ به طوری که با ۱۲ نفر متخصص معماری، شهرسازی، جامعه شناسی و روانشناسی مصاحبه صورت پذیرفت تا جنبه های تکمیلی اطلاعات به دست آید. در مرحله دوم از روش نظریه زمینه ای با تکنیک کدگذاری باز به تحلیل مصاحبه ها پرداخته شد تا تمامی جوانب موضوع بررسی معیارهای موثر در تحقیق به دست آمد سپس ابزار پژوهش ساخته شد که شامل جدول هدف محتوا و پرسشنامه می باشد. در این مرحله متخصصان پیوستارها را کنترل کرده و پس از تایید به ایجاد پرسش نامه محقق ساخته به جهت بررسی مولفه ها و تحلیل نتایج پرسشنامه منجر شد. هدف از تدوین این پرسشنامه بررسی مفاهیم، معیارها و مولفه های موثر بر خلاقیت کودکان است به طوری که سنجش های ارزیابی به صورت کمی تعیین شده و در ماتریس مربوطه جمع آوری شوند. پرسشنامه ها به صورت الکترونیکی بین متخصصین پخش شده و در نهایت پاسخ ها جمع آوری گردید. با استفاده از داده های پرسشنامه و نرم افزار spss26 و بهره گرفتن از آزمون پیرسون جهت بررسی نرمال بودن داده ها و ضریب همبستگی جهت بررسی رابطه موجود بین متغیرها اقدام به تحلیل آماری گردید.

بحث و یافته های تحقیق

تحلیل داده های کمی

در این بخش داده های جمع آوری شده از پرسش نامه ها که در راستای شناسایی و بررسی عوامل موثر بر فضاهای کودک محور در ارتقا خلاقیت کودکان توزیع شده بود، مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار می گیرد. در این پژوهش برای ارزیابی میزان پایایی ابزارهای تحقیق از روش همسانی درونی یا آلفای کرونباخ استفاده شده است. منظور از پایایی پرسشنامه، خطای اندازه گیری در نمونه های حاصل شده از پرسشنامه است. همان طور که مشخص است مقدار این آماره بیشتر از ۰/۷ می باشد که این امر بیانگر پایا و مورد اطمینان بودن پرسش نامه مورد نظر به منظور تحلیل های بعدی می باشد.

آزمون فریدمن

در این پژوهش به منظور سنجش آرای افراد و رتبه بندی میزان اهمیت هریک از مولفه های اثرگذار بر ارتقا سطح خلاقیت کودکان، از آزمون فریدمن استفاده شده است. در تفسیر نتایج آزمون فریدمن، برای این که پی ببریم آیا تفاوت میانگین آرای افراد از مولفه ها معنادار است یا خیر، باید از نتایج جدول (Test-statistics) استفاده کنیم.

جدول ۲ پایایی پرسشنامه، منبع: نگارندگان

پایایی تحلیل‌های آماری	
تعداد آیتم‌ها	آلفای کرونباخ
36	0.962

جدول ۳ آزمون فریدمن، منبع: نگارندگان

N	100
Chi-Square	425.432
df	36
Asymp.sig	0.00

آزمون فریدمن علاوه بر معناداری، تفاوت یا عدم تفاوت میانگین رتبه مولفه‌ها از دیدگاه افراد پاسخگو، به اولویت بندی معیارها از دیدگاه افراد بین این مولفه‌ها می‌پردازد. برای رسیدن به این منظور می‌توانیم از نتایج جدول (تحت عنوان Ranks) استفاده کنیم. نتایج در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول ۴ اولویت بندی مولفه‌های اثرگذار بر ارتقاء خلاقیت کودکان براساس آزمون فریدمن، منبع: نگارندگان

میانگین رتبه	مولفه‌ها
5.83	علاقه
5.68	تعامل
4.99	کالبد
4.55	اجتماع
4.34	فعالیت
4.26	مهارت

مبتنی بر یافته‌های پژوهش، بین مولفه‌های موثر بر خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور اختلاف معنادار وجود دارد، یافته‌ها نشانگر آن است که از دیدگاه افراد شرکت کننده در پژوهش، علائق را مهمترین معیار اثرگذار بر خلاقیت کودکان دانسته و پس از آن شاخص‌های تعامل، کالبد و اجتماع جای دارند که بترتیب بالاترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه باتوجه به داده‌های بدست آمده به منظور سنجش رابطه بین مولفه‌های موثر بر خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور با یکدیگر از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول ۵ خلاصه مدل، منبع: نگارندگان

مدل	ضریب هم بستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای برآورد
۱	۰,۸۴۳	۰,۵۵۱	۰,۵۴۰	۰,۸۰۹۲

نتایج حاصل از جدول ۵ نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۸۴۳ می‌باشد که این نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش، همبستگی بسیار قوی وجود دارد و از سوی دیگر مقدار ضریب تعدیل شده (R Square) برابر است

با ۵۴۰/۰ درصد که نشان دهنده این است که ۵۴/۱ درصد از مفاهیم ارتقاء خلاقیت کودکان توزیع به ۶ مولفه کلی مورد بررسی شامل علایق، تعامل، کالبد، اجتماع، فعالیت و مهارت وابسته می باشد. جدول ۶ آزمون مربوط به جدول ANOVA است که برازندگی مدل را بررسی می کند.

جدول ۶ ANOVA منبع: نگارندگان

سطح معنی داری	F آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰,۰۰	۵,۶۳۴	۳,۶۲۱	۷	۲۴,۰۲۱	رگرسیون خطی
		۰,۵۲۱	۱۹	۱۱,۴۲	باقی مانده (خطا)
			۲۱	۳۱,۵۴۱	کل

با توجه به معنادار بودن مقدار آزمون F در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۰۲ می توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از چهار متغیر مستقل و دو متغیر وابسته مدل مناسبی است و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند معیارهای ارتقاء خلاقیت را تبیین کنند.

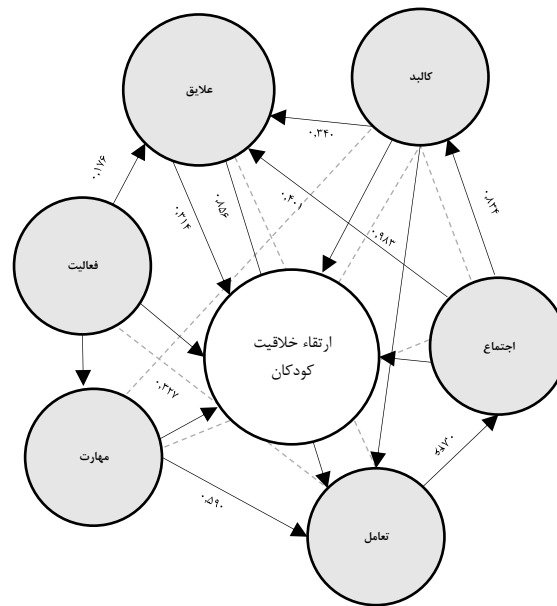
جدول ۷ ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین مولفه های موثر بر خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور، منبع: نگارندگان

مهارت	فعالیت	اجتماع	کالبد	تعامل	علایق	معیارهای موثر بر ارتقاء سطح امنیت کودکان
					۱	علایق
				۱	*۰,۸۸۳	تعامل
			۱	*۰,۹۷۵	*۰,۹۲۱	کالبد
		۱	*۰,۸۱۶	**۰,۵۶۵	*۰,۵۳۲	اجتماع
	۱	**۰,۴۳۱	**۰,۴۹۲	**۰,۵۴۳	*۰,۵۶۲	فعالیت
۱	**۰,۸۷۰	**۰,۶۵۱	**۰,۷۸۹	**۰,۴۵۳	*۰,۸۷۶	مهارت

**p<0.01 و *p<0.05

باتوجه به یافته های جدول ۷، مشاهده می شود که بین ابعاد کلی موثر بر خلاقیت کودکان رابطه دو سویه ای برقرار می باشد، به معنای آن است که توجه به شاخص های علایق، تعامل، کالبد، اجتماع، فعالیت و مهارت در فضاهای کودک محور سبب ارتقاء سطح خلاقیت در کودکان می گردد. نمودار ۱ نشانگر ارتباطات دوسویه هریک از مفاهیم موثر بر خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور با یکدیگر است.

نمودار ۱ روابط همبستگی بین مولفه های موثر بر خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور، منبع: نگارندگان

نتیجه گیری

در بررسی ادبیات خلاقیت و نحوه بروز و پرورش آن، پرواضح است که تعداد اندکی از تحقیقات به مسئله محیط و تأثیر آن در شکل‌گیری خلاقیت اشاره داشته‌اند که این موضوع لزوم تحقیقات بیشتر در این زمینه را خاطر نشان می‌سازد. در جمع بندی مطالب گفته شده و پاسخ به پرسش اصلی پژوهش: مولفه های موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان در فضاهای کودک محور کدامند؟ می‌توان گفت، عواملی چون، تشویق به تجربه‌های جدید، حمایت از علاقه‌ها، تعامل با هم‌سن و سالان و ... از مولفه های موثر بر ارتقاء خلاقیت کودکان خواهد بود. امروزه مسئله و موضوع قابل توجه در حوزه رشد شناختی کودکان این است که آنها به جای ماجراجویی در محیط پیرامون، به دنبال ماجراجویی در تخیل، افسانه‌ها و تقلید از تلویزیون و بازی‌های کامپیوتری هستند و حاصل سخن اینکه کودکان دوران کودکی تصنیی را سپری می‌کنند که دقیقاً و تحقیقاً توسط بزرگسالان ساخته و پرداخته شده است. مهم‌ترین پیامد منفی این نحوه از رشد کودکان این است که نمی‌توان از آنها انتظار انسانی خلاق و کنجکاو داشت. کودکان نیاز به محیطی دارند که تشویق‌کننده باشد و آنها را به تجربه‌های جدید و متفاوت دعوت کند. بازی‌های خلاقانه و آزاد به کودکان اجازه می‌دهند تا از تخیل خود استفاده کنند و ایده‌های جدید را بیازمایند. والدین، نقش بسیار مهمی را در خلاقیت کودک خود دارند. والدین برای پرورش خلاقیت در کودک خود باید جو مثبتی را در خانواده ایجاد کنند و اجازه بدهند که کودک آزادانه به "کشف جهان" پرداخته و به بروز خلاقیت کودک خود کمک کنند. والدین اگر خواهان کودکی موفق "باهوش"، "بانشاط" و "زیرک" هستند باید تا جایی که می‌توانند به کودک خود توجه کنند. اولین رکن مهم در ایجاد خلاقیت کودک داشتن "والدین همراه" هست. در نتیجه والدین می‌توانند با حمایت از علائق و استعدادها خاص کودکان، خلاقیت آنها را تقویت کنند. بازی‌پذیری یکی از ابزارهای مهم برای تقویت خلاقیت کودکان است. بازی‌پذیری نه تنها باعث سرگرمی کودکان می‌شود، بلکه نقش مهمی در تقویت خلاقیت و توسعه مهارت‌های آنها دارد. جامعه امروز برای انجام فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور به تربیت کودکان خلاق نیاز دارد. یکی از عوامل پرورش این امر فراهم آوردن محیطی مناسب برای بازی است. در نتیجه در این راستا ارتباط کودکان با محیط بازی و شرایطی که محیط در حین بازی فراهم می‌آورد، می‌تواند آنها را در جهت پیشرفت رشد فکری و خلاقیت هدایت کند.

فهرست منابع:

- میرزائی، رضا، و صیادارابی، خدیجه. (۱۳۹۹). طراحی مرکز دوستدار کودک با در نظر گرفتن پرورش خلاقیت کودکان؛ نمونه موردی: شهر مشهد. شباک، ۶(۲ (پیاپی ۵۳))، ۱۲۷-۱۴۰.
- دیواندی، جواد، و بزرگ قمی، لیلا. (۱۳۹۷). بهره گیری از قابلیت های نور و رنگ در فضاهای آموزشی در راستای افزایش خلاقیت کودکان. معماری شناسی، ۱(۶)
- طباطباییان، مریم، عباسعلی زاده رضاکلایی، ساناز، و فیاض، ریما. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر طبیعت بر خلاقیت کودک. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۷(۱)، ۹۱-۱۰۲.
- شفیع پوریوردشاهی، پریا، کیانی، مصطفی، و طباطبائی، مریم. (۱۳۹۷). نقش طراحی فضای بازی در پرورش خلاقیت کودکان. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۲۳(۲)، ۵۳-۶۳.
- حجت، عیسی، و شاه حسینی، صفیه. (۱۳۹۷). بازتعریف فضای بازی کودکان بر مبنای ارزیابی و تحلیل نیازهای آن ها از فضای بازی با رویکرد ارتقاء خلاقیت. مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت های تاریخی فرهنگی)، ۸(۱۵)، ۴۱-۵۷.
- کوپایی، گلرخ، نقی زاده، محمد و حبیب، فرح. (۱۳۹۵). تاثیر عوامل کالبدی فضاهای بازی بر خلاقیت کودکان ۶ تا ۱۲ سال در پارکهای شهری. فصلنامه مطالعات شهری، ۶(۲۱)، ۳۹-۵۰.
- مردمی، کریم و ابراهیمی، سیما. (۱۳۹۳). بازی انگیزی، راهبرد طراحی محیط های یادگیری. معماری و شهرسازی ایران (JIAU)، ۵(۱).
- کوپایی، گلرخ، نقی زاده، محمد، و حبیب، فرح. (۱۳۹۷). ارزیابی نحوه تاثیر مولفه های کالبدی بر ارتقاء خلاقیت کودکان در فضاهای بازی پارک های شهری. معماری و شهرسازی ایران، ۹(۱۵)، ۲۱-۳۱.
- فلاحی، علیرضا، و گمینی اصفهانی، هدیه. (۱۳۹۶). برنامه ریزی و طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک در فرایند بازسازی پس از زلزله بم. مسکن و محیط روستا، ۳۶(۱۵۸)، ۶۳-۷۶.
- خلیلی خواه، سارا، ایرانی بهبهانی، هما، عزیزی، شادی و هاشم نژاد شیرازی، هاشم. (۱۴۰۰). معیارهای ارتقای سرزندگی خلاق در فضاهای آموزشی مدارس ابتدایی از نگاه متخصصین. نشریه علمی اندیشه معماری، ۵(۹)، ۲۳۲-۲۴۹.
- به نیا، بهنام، خیراللهی، مهران، صحراگرد، مهدی و سلطانی فر، عاطفه. (۱۴۰۱). معرفی ابزار سنجش سطح خلاقیت کودکان مشارکت کننده با معمار، در فرایند طراحی معماری برای کودکان. نشریه علمی اندیشه معماری، ۶(۱۱)، ۲۱۳-۲۴۰.
- لشکری، غزاله و نوری، مریم، ۱۴۰۲، تبیین و سنجش سویه های تاثیرگذار بر دل بستگی به مکان در طراحی مرکز خلاقیت کودکان (نمونه موردی: کودکان ۶ تا ۱۰ سال ساکن محله شهرک غرب شهر تهران).
- شهری زاده، صدف و مویدفر، سعیده، ۱۳۹۶، برنامه ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تاکید بر خلاقیت کودکان (نمونه موردی: شهر یزد). عابدی، سمیه، عباسی، زهرا و ضیافت، حسن. (۱۳۹۹). تبیین نقش فضاهای شهری دانش بنیان در پرورش خلاقیت کودکان با تاکید بر پارک های علم و فناوری. مطالعات هنر اسلامی، ۱۶(۳۷)، ۱۹۴-۲۱۰.
- قدرتی، زهراسادات، درویش، بهروز و بلانیا، ندا. (۱۴۰۲). بررسی شاخص های تاثیرگذار بر طراحی دبستان و مرکز خلاقیت کودکان با تاکید بر ارتقا خلاقیت محیطی و افزایش مهارت های اجتماعی در کودکان. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۶(۴۳)، ۱۷۷-۱۹۴.
- مظفر، فرهنگ، حسینی، سیدباقر، باقری، محمد و عظمتی، حمیدرضا. (۱۳۸۶). نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان. باغ نظر، ۴(۸)، ۵۹-۷۲.
- کریمی آذری، امیررضا و حسینی، سیدباقر و صالح صدق پور، بهرام و حسینی دهشیری، افضل السادات، ۱۳۹۵، اصول طراحی فضای مسکونی، با رویکرد ارتقاء خلاقیت کودکان ۷-۳ ساله در ایران (نمونه موردی: شهر تهران - منطقه ۴)
- طباطباییان، مریم، عباسعلی زاده رضاکلایی، ساناز، و فیاض، ریما. (۱۳۹۵). تحلیلی بر تاثیر محیط های ساخته شده بر خلاقیت کودک (بررسی ویژگی های محیطی موثر بر خلاقیت کودک در مراکز کودک تهران). باغ نظر، ۱۳(۴۳)، ۱۷-۳۶.
- حسینی فریده سادات، احمدشاهی طیبیه، رجیبی سوران. اثربخشی بازی های شناختی رایانه ای بر کارکردهای اجرایی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی. فصلنامه روانشناسی شناختی. ۱۳۹۹؛ ۸(۳): ۵۲-۷۰
- سلطانی، مریم. (۱۳۹۶). بررسی نقش مربی در افزایش خلاقیت کودکان. همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران (اولین همایش بین المللی و سومین همایش ملی).

- رحیمی پردنجانی سعید، نجاتی فر سارا. اثربخشی بازی‌های آزاد بر خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری ۱۴۰۱: ۷ (۵۵): ۱۷۶-۱۶۲
- فروزان فر، فریبا. (۱۳۹۴). اثربخشی بازی‌های گروهی بر خلاقیت کودکان. کنفرانس ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و توسعه.
- رضایی، سیده الهام، محمودی، امیر سعید و رحمانپور زنجانی، علی. (۱۴۰۲). مؤلفه‌های کالبدی فضاهاى آموزشى و شاخص‌های سیالیت تفکر، بسط و اکتشاف در فرآیند خلاقیت کودکان. نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۸(۳)، ۶۱-۷۳.
- فرچوند، محسن، ترابی، زهره و شهبازی، مجید. (۱۴۰۳). شناسایی مهمترین مولفه‌های طراحی محیط تعاملی بر ارتقا میزان خلاقیت کودکان. رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۶(۴)، ۲۶۱-۲۷۴
- حیدری نیا، مهناز و پاراهلدا، ان. ان. (۱۴۰۱). تأثیر والدین بر سطح بازی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی در هند. فصلنامه ایرانی آموزش و پرورش تطبیقی، ۵(۴)، ۲۲۱۰-۲۲۲۷
- انصاری، مریم، کلاتنری، اعظم و محمودی، سیروس. (۱۴۰۳). تأثیر آموزش کارآفرینی بر مهارت اجتماعی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی ۵ تا ۶ ساله. تفکر و کودک
- عباس پور، کوثر، اقدسی، محمدتقی، و فتحی رضائی، زهرا. (۱۴۰۰). اثربخشی زمینه‌ی محیطی از دیدگاه بوم شناختی بر رشد حرکتی و خلاقیت کودکان. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۷(۲)، ۲۴۹-۲۷۳.
- جمالی، بهروز، محمدکاظمی، رضا، و شهبازی، مهدی. (۱۳۹۸). مقایسه تاثیر بازی‌های کششی بر خلاقیت کودکان دختر و پسر پیش دبستانی. مجله علوم روانشناختی، ۱۸(۸۲)، ۱۱۳۱-۱۱۳۶.
- سلیمانی، سارا، و خیری، مبینا. (۱۴۰۰). فرا تحلیلی کیفی بر ویژگی‌های محیطی موثر بر خلاقیت کودکان در مدارس و آموزشگاه‌ها. مدیریت مدرسه، ۹(۲)، ۳۰۱-۳۲۹
- شاه حسینی، صفیه و تقفی، محمودرضا. (۱۳۹۷). محیط محرک خلاقیت در باشگاه کودک. منظر، ۱۰(۴۴)، ۲۴-۳۹
- حسینی، فریبا، محمودی، غلامرضا، و تهرانی، ندا. (۱۳۹۲). اثربخشی لگو آموزشی بر افزایش هوش عملی و خلاقیت کودکان پیش دبستانی. تحقیقات روانشناختی، ۵(۲۰).